

Nekrologi

JAN ANTONI WILDER

Jan Antoni Wilder urodził się dnia 11 lutego 1909 r. w Warszawie. Ojciec był antykwariuszem i księgarzem, cenionym znawcą historii grafiki polskiej i powszechniej.

W r. 1927 ukończył Wilder Gimnazjum im. Mikołaja Reja, a w cztery lata później studia wyższe na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warszawskiego oraz w Szkole Nauk Politycznych, biorąc w tym okresie życia czynny udział w demokratycznym ruchu młodzieżowym i w pracach studenckich kół naukowych.

Pierwszą ogłoszoną pracą Wildera był artykuł pt. *Z dziejów Głównej Szkoły Artylerii w Warszawie*, zamieszczony w „Roczniku Podchorążych Rezerwy Artylerii 1931/32”. Po ukończeniu studiów opublikował kilka innych prac źródłowych związanych chronologicznie z w. XVIII, tematycznie z zagadnieniami dyplomacji i ekonomiki w okresie pierwszego rozbioru Polski.

Od początku swojej pracy naukowej Wilder żywo interesował się problemami dostępu Polski do morza oraz stosunkami polsko-niemieckimi w przeszłości i czasach współczesnych, ogłaszając w l. 1936—1937 kilka prac z tego zakresu. Zorganizował również wówczas tzw. Studium niemieckie przy Polskim Związku Zachodnim w celu ukazania stosunku Niemiec hitlerowskich do Polski.

W r. 1935 uzyskał A. J. Wilder stopień naukowy doktora filozofii na podstawie przedstawionej pracy pt. *Traktat handlowy polsko-pruski z r. 1775. Gospodarcze znaczenie utraty dostępu do morza*, opracowanej w seminarium prof. M. Handelsmana, wydanej w formie książkowej w r. 1937.

W r. 1936 wyjechał na dalsze studia archiwalne i biblioteczne do Londynu i Paryża. Pod koniec następnego roku wraca do kraju i podejmuje pracę w warszawskiej delegaturze Polskiej Konwencji Węglowej i Unii Przemysłu Górniczo-Hutniczego. Do wybuchu wojny jego artykuły o tematyce historycznej i współczesnej, głównie dotyczące stosunków polsko-niemieckich, ukazywały się w najpoczytniejszych pismach polskich 20-lecia międzywojennego, m. in. na łamach „Wiadomości Literackich”.

Po odbyciu kampanii wrześniowej, przebywał Wilder w niemieckich obozach jenieckich w Stargardzie, Choszcznie i Dobiegniewie.

W marcu 1945 r., powróciwszy do Warszawy, objął stanowisko najpierw kierownika wydziału, później dyrektora Biura Ziem Zachodnich przy Prezydium Rady Ministrów. Odtąd najwięcej uwagi poświęcał sprawom Ziem Zachodnich i granicy na Odrze i Nysie. W tym też czasie, na progu odzyskanej niepodległości, podjął współpracę autorską z „Przeglądem Zachodnim”. Już w numerze 3/4 PZ z r. 1945 ukazał się dyskusyjno-postulatywny artykuł Wildera, *O racjonalną politykę gospodarczą Ziem Odzyskanych*. Artykuł ten w pełni ukazuje znamienne cechy pisarstwa naukowego i publicystycznego Wildera: umiejętność łączenia przeszłości z teraźniejszością, aktualność poruszanych spraw, silne zaangażowanie uczuciowe w przedstawianą problematykę. Po 17 latach można w pełni dostrzec i ocenić niezwykłą trafność postulatów wyrażonych w tym artykule. Drugim

artykułem Wildera, opublikowanym na naszych łamach w r. 1954, była rozprawa pt. *Stosunek Gdańszczan do Prus w przeddzień kongresu wiedeńskiego*.

Po zwolnieniu z służby zagranicznej w r. 1948 (był pracownikiem Ambasady RP w Londynie) Wilder pracował w Polskim Instytucie Spraw Międzynarodowych, ogłaszając w organie tego Instytutu („Sprawy Międzynarodowe”) i w prasie codziennej szereg przyczynków i rozpraw.

W r. 1954 Wilder rozpoczął pracę w Instytucie Historii PAN, otrzymując stopień docenta.

Jedną z ostatnich prac Wildera, znaną szerszemu ogółowi czytelników, jest tom wspomnień cudzoziemców o dawnej Polsce pt. *Okiem cudzoziemca*, wydany przez wydawnictwo „Arkady” w 1959 r. W tymże roku wyjechał do Londynu, by rozwijać prace Instytutu Kultury Polskiej. Zmarł w Londynie dn. 2 maja 1961 r. Jan Antoni Wilder był członkiem Instytutu Zachodniego.

W. T.

WINCENTY KARUGA

W dn. 27 grudnia 1961 r. zmarł w Bytomiu Wincenty Karuga, wybitny działacz społeczny Opolszczyzny, były poseł do Sejmu RP, członek Prezydium Rady Narodowej Towarzystwa Rozwoju Ziem Zachodnich, członek wielu organizacji społecznych.

Wincenty Karuga urodził się w r. 1906 w Chorzowie jako syn robotnika Pawła Karugi, późniejszego działacza Związku Robotników Rolnych i Leśnych ZZP, zasłużonego w walce zbrojnej i plebiscytowej o Górny Śląsk. Syn Wincenty, wychowany w przepojonej patriotyzmem atmosferze domowej, już jako chłopiec włączył się do walki o Śląsk, służąc wielokrotnie powstańcom jako kurier przy przenoszeniu ważnych wiadomości w niebezpiecznych sytuacjach. Po ukończeniu seminarium nauczycielskiego w Pszczynie, Akademii Wychowania Fizycznego i Instytutu Badań Spraw Narodowościowych w Warszawie, Wincenty Karuga, zamiast bezpiecznej pracy w woj. śląskim, wybrał trudy walki na Opolszczyźnie, należącej wówczas do Rzeszy, wybijając się tam wkrótce jako zdolny i ofiarny działacz społeczny. Poświęcił się on szczególnie pracy wśród młodzieży, najbardziej narażonej na germanizację, zwłaszcza po objęciu władzy przez hitlerowców. W swej pracy nad utrzymaniem polskości wśród młodzieży po drugiej stronie granicy Karuga docierał aż do Wrocławia, toteż figurował w *gestapo* na jednym z pierwszych miejsc listy działaczy polskich, których aresztowanie i unicestwienie było przewidziane z chwilą jawnego podjęcia akcji III Rzeszy przeciwko Polsce.

Wincenty Karuga zdołał na czas ująć przed pościgiem *gestapo* na teren Polski, gdzie włączył się do akcji obronnej przeciwko najeźdźcom hitlerowskim, walcząc m. in. w szeregach obrońców Warszawy. Następnie brał udział w ruchu podziemnym na odcinku śląskim. W związku ze zgonem Karugi przypomniano obecnie, że figurował on na liście najniebezpieczniejszych wrogów III Rzeszy, w specjalnej księdze tzw. *Sonderfahndungsbuch* pod nr 686, z następującym poleceniem: „W razie ujęcia natychmiast odstawić do Komendy Głównej w Berlinie”.

Z chwilą wyzwolenia Ziem Zachodnich Karuga wziął czynny udział w organizowaniu administracji polskiej, w trudnych ówczesnych warunkach odbudowywania państwowości polskiej. Najpierw był wicestarostą w Bytomiu, a następnie starostą w Nysie i w Krośnie n. O. Szerszej pracy społecznej poświęcał się w ramach działającego wówczas Polskiego Związku Zachodniego.

Bardzo owocne były ostatnie lata życia Wincentego Karugi, kiedy to, wybrany posłem ziemi nyskiej do Sejmu RP kadencji 1957—61, mógł na szerszej

plaszczyźnie działać na rzecz Opolszczyzny i Ziemi Zachodnich w ogóle. Należał do współinicjatorów powołania w marcu 1957 r. Nadzwyczajnej Sejmowej Komisji Ziemi Zachodnich, której był wiceprzewodniczącym. Komisja oddała wielkie usługi w zakresie normowania i zagospodarowywania ZZ; duży w tym udział miał Karuga. Podobnie wielki był jego wkład w prace Towarzystwa Rozwoju Ziemi Zachodnich, którego był jednym z współzałożycieli i członkiem Prezydium Rady Naczelnej.

Trapiiony w ostatnim okresie swego życia ciężką chorobą, Wincenty Karuga zmarł przedwcześnie. Liczne rzesze wzięły udział w jego pogrzebie, a przyjaciele i koledzy w pracy społecznej żegnali go nad grobem serdecznymi słowami.

F. M.

Z kroniki Instytutu Zachodniego

Zebranie pracowników IZ. W dniu 16 stycznia br. odbyło się zebranie pracowników naukowych Instytutu pod przewodnictwem dyrektora IZ prof. Michała Szczanieckiego. Dyrektor zapoznał zebranych z zakresem działania i odpowiedzialności członków nowej Dyrekcji opiekujących się poszczególnymi sekcjami i działami Instytutu. Nakreślił też kierunki prac naukowo-badawczych w nawiązaniu do minionego trzeciecia oraz zapowiedział szereg zmian zmierzających do usprawnienia funkcjonowania przede wszystkim baz usługowych, jak archiwum prasoznawczego Niemiec współczesnych i ZZ oraz biblioteki Instytutu. Zawiadomił również o staraniach Dyrekcji, aby pomocniczym pracownikom nauki umożliwić wyjazdy naukowe za granicę oraz stypendia doktoranckie i habilitacyjne. Podał także do wiadomości aktualny stan prac nad zmianą statutu IZ.

Z kolei sekretarz naukowy, doc. Bolesław Wiewióra, w obszerniejszym przemówieniu uzupełnił wywody Dyrektora IZ, m. in. podkreślił obowiązek przestrzegania dyscypliny pracy przez pracowników naukowych.

Konferencja pracowników sekcji socjograficznej IZ z publicystami. Staraniem Klubu Publicystów Politycznych przy Stowarzyszeniu Dziennikarzy Polskich i Rady Wojewódzkiej TRZZ w Zielonej Górze odbyła się dwudniowa

(27 i 28 stycznia br.) konferencja naukowa poświęcona problematyce socjologicznej Ziemi Lubuskiej. Referaty na konferencji przygotowali pracownicy Sekcji Socjograficznej IZ. Udział wzięli przedstawiciele redakcji wielu centralnych i regionalnych czasopism: „Trybuny Ludu”, „Życia Partii”, „Polityki”, „Nowej Kultury”, „Tygodnika Kultury”, „Tygodnika Kulturalnego”, „Nadodrza”, „Kurieria Szczecińskiego”, „Głosu Wielkopolskiego” i in., a także działacze społeczni i polityczni woj. zielonogórskiego, przedstawiciele Prezydium WRN w Zielonej Górze, Kuratorium OSZ, Lubuskiego Tow. Kultury, oraz historycy zielonogórscy.

W pierwszym dniu obrad w Zielonej Górze referaty wygłosili: mgr A. Kwilecki, *Osadnictwo na Ziemi Lubuskiej w okresie Polski Ludowej*, mgr B. Chmielewska, *Stabilizacja ludności wiejskiej*, mgr J. Konieczny, *Integracja młodego pokolenia (na przykładzie młodzieży Międzyrzecza)* i dr Z. Dulczewski, *Regionalizm lubuski*. Po referatach wywiązała się długa i ożywna dyskusja. Obszerne wystąpienie I sekretarza KW PZPR w Zielonej Górze T. Wieczorka poświęcone było problemom polityki społecznej i kulturalnej na Ziemi Lubuskiej.

W drugim dniu uczestnicy konferencji wyjechali do Kostrzyna n. O., zwiedzając po drodze tereny naftowe w powiecie krośnieńskim, a następnie